

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi käräjäoikeuslain 17 §:n ja kihlakunnansyyttäjistä annetun lain 8 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi käräjäoikeuslain säännöstä käräjäviskaalin ja notaarin toimivallasta. Lainmuutoksella on tarkoitus selvittää voimassa olevaa lakia siten, että käräjäviskaalilla ja laamannin määräyksestä virassa vähintään neljä kuukautta olleella notaarilla olisi oikeus toimia käräjäoikeuden puheenjohtajana lautamieskokoonpanossa rikosasiassa, jossa syytetty ei ole vangittu ja jossa mistään syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai kaksi vuotta

vankeutta.

Voimassa olevassa laissa apulaissyöttäjän toimivalta on säännelty vastaavalla tavalla kuin edellä tarkoitettussa käräjäviskaalia ja notaaria koskevissa lainkohdissa. Tästä syystä myös apulaissyöttäjän toimivaltasäännöstä kihlakunnansyyttäjistä annetussa laissa ehdotetaan muutettavaksi vastaavasti.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

PERUSTELUT

1. Nykytila ja ehdotetut muutokset

Käräjäoikeuslaissa (581/1993) säädetään niistä lainkäyttötehtävistä, joita käräjäoikeudessa toimivat käräjäviskaalit ja tuomioistuinharjoittelua suorittavat notaarit ovat kelpoisia suorittamaan. Hallituksen esityksessä eduskunnalle käräjäoikeuslaiksi (HE 252/1992 vp, s. 11 ja 12) lähdettiin siitä, että tuomioistuinharjoittelu on käytännön muodossa tapahtuvaa täydennyskoulutusta, joka suoritetaan työskentelemällä käräjäoikeudessa. Sen takia notaarin työtehtävät tuli järjestää koulutuksellisesti kannalta tarkoituksenmukaisiksi ja mielekkäiksi. Notaarin tulee monipuolisesti perehtyä käräjäoikeuden tehtäviin. Eduskunnan lakivaliokunta oli aiemmin käsitellessään hallituksen esitystä alioikeuksien yhtenäistämistä koskevaksi lainsäädännöksi (HE 28/1986 vp) mietinnössään (LaVM 11/1986 vp) todennut,

että tuomioistuinharjoitteluun tulee sisällyttää myös tuomitsemistoimintaa. Näin ollen käräjäoikeuslakiin otettiin säännökset siitä, miten tuomioistuinharjoittelija saa kokemusta myös tuomarintehtävistä.

Käräjäoikeuslain 17 §:ssä uskotaan itsenäistä päätösvaltaa notaareille eräissä vähäisemmissä asioissa sekä sallitaan toimiminen käräjäoikeuden puheenjohtajana siten kuin lainkohdassa tarkemmin säädetään. Lainkohdassa on noudatettu periaatetta, jonka mukaan harjaantuneisuuden lisääntyessä notaari voi ratkaista vaativampia asioita.

Käräjäoikeuslain muuttamisesta annetussa laissa, joka tuli voimaan 1 päivänä toukokuuta 1995, käräjäoikeuksien lainkäyttöhenkilöstön virkarakennetta kehitettiin siten, että tuomarin ja notaarin väliin sijoittuvaksi uudeksi virkamieheksi tuli käräjäviskaali. Käräjäviskaalin toimivallaksi säädettiin käräjäoikeuslain 3 b §:ssä, että hän on ilman eri määräystä toimivaltainen

suorittamaan kaikkia niitä tehtäviä, joita laamanni voi määrätä notaarin suorittamaan. Näin ollen voimassa olevassa laissa kärjäviskaalin ja notaarin toimivalta on kytketty toisiinsa. Kärjäviskaalin toimivaltaan kuuluvat kaikki ne tehtävät, jotka laamanni voi määrätä kokeneen notaarin suorittamaan.

Tärkeä kärjäviskaalin ja kokeneemman notaarin toimivallan osa on heidän mahdollisuutensa toimia kärjäoikeuden puheenjohtajana lautamieskokoonpanossa. Tältä osin kärjäoikeuslain 17 §:n 2 momentin 4 kohdassa säädetään, että laamanni voi määrätä virassa neljä kuukautta olleen notaarin toimimaan yksittäisessä asiassa puheenjohtajana oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:ssä tarkoitettussa eli niin sanotussa lautamieskokoonpanossa, ei kuitenkaan rikosasiassa, jossa syytetty on vangittu tai jossa asiassa ilmenevien seikkojen vallitessa voi seurata muu tai ankarampi rangaistus kuin sakkoa tai kaksi vuotta vankeutta. Tätä rajoitetaan vielä kärjäoikeuslain 17 §:n 3 momentissa, jonka mukaan notaaria ei saa määrätä yksin tai kärjäoikeuden puheenjohtajana käsittelemään asiaa, jota laatunsa tai laajuutensa vuoksi on pidettävä vaikeana ratkaista.

Ongelmaksi on nyt muodostunut kärjäoikeuslain 17 §:n 2 momentin tulkinnanvaraisuus. Kärjäoikeuslain esitöissä ei ole nimenomaisesti otettu kantaa siihen, mitä lain 17 §:n 2 momentin 4 kohdassa tarkoitetaan sillä ilmaisulla, että asiassa ilmenevien seikkojen vallitessa voi seurata muu tai ankarampi rangaistus kuin sakkoa tai kaksi vuotta vankeutta. Epäselvää voi olla, tarkoitetaanko siinä yksittäisestä rikoksesta laissa säädettyä enimmäisrangaistusta vai tarkoitetaanko siinä yhteistä rangaistusta silloin, kun syyteeseen sisältyy useampia rikoksia. Lisäksi mainittua lainkohtaa olisi vielä mahdollista tulkita laajentavasti siten, että siinä tarkoitettaisiin rikoksesta tosiasiallisesti tuomittavaa rangaistusta.

Oikeuskäytännössä mainittua lainkohtaa on tähän asti yleisesti tulkittu siten, että ratkaisevana on pidetty syytteenalaisten yksittäisten rikosten rangaistusasteikkoa. Kärjäviskaalin ja laamannin määräyksestä kokeneen notaarin on siten katsottu voivan käsitellä ja ratkaista myös sellaisia rikosasioita, joissa syyte koskee useampaa

tekoa ja joissa rikoslain (39/1889) 7 luvun 2 §:n mukaisesti laskettava yhteisen rangaistuksen enimmäisaika olisi enemmän kuin kaksi vuotta vankeutta. Lisäedellytyksenä on edelleen ollut se, ettei kärjäviskaalia tai notaaria saa määrätä yksin tai kärjäoikeuden puheenjohtajana käsittelemään asiaa, jota laatunsa tai laajuutensa vuoksi on pidettävä vaikeana ratkaista. Käytännössä tämä tulkinta on tarkoittanut tyypillisesti esimerkiksi sitä, että törkeää rattijuopumusta koskevan syytteen lisäksi on voitu samalla tutkia ja ratkaista liikenneturvallisuuden vaarantamista koskeva syyte.

Korkein oikeus on kuitenkin 16 päivänä maaliskuuta 2001 antamallaan ennakkoratkaisulla (KKO 2001:30) päättänyt toisenlaiseen tulokseen. Korkein oikeus tulkitsi ratkaisussaan lainkohtaa siten, että siinä tutkittavina olevien rikosten lukumäärästä riippumatta tarkoitetaan sitä enimmäisrangaistusta, joka samassa rikosasiassa vastaajalle on mahdollista tuomita. Tapauksessa katsottiin, että kärjäoikeus ei ollut kärjäviskaalin puheenjohtajana lautamieskokoonpanossa päätösvaltainen käsittelemään rikosasiaa, jossa vaadittiin rangaistusta törkeästä rattijuopumuksesta ja liikenteen vaarantamisesta: rikoksista säädettyjen enimmäisrangaistusten yhteisaika oli yli kaksi vuotta vankeutta. Kärjäoikeus oli tuominut asiassa sakkorangaistuksen.

Korkeimman oikeuden tulkinta merkitsee sitä, että kärjäviskaalien ja notaareiden mahdollisuus toimia kärjäoikeuden puheenjohtajana käytännössä kapenee huomattavasti. On hyvin tavallista, että syyteasiassa on käsiteltävänä samalla kertaa useampi kuin yksi syyte. Juttujen pilkkominen ei myöskään vastaajan oikeusturvan ja yhtenäisrangaistuksen määrittämisen kannalta olisi tarkoituksenmukaista tai mahdollista.

Tarkoituksenmukaista on, että kärjäviskaalin ja kokeneen notaarin toimivalta ratkaista lainkäyttöasioita lautamieskokoonpanossa ratkaistaan yleensä rikostyypeittäin rikosta koskevan rangaistusasteikon perusteella. Tällöin voidaan selkeästi määrittää se raja, jota törkeämpiä rikoksia kärjäviskaali tai notaari ei voi enää käsitellä. Sen sijaan yhtenäisrangaistuksen määrittämistä varten rikoslain 7 luvun 2 §:n nojalla laskettavilla

rangaistusasteikoilla ei tulisi olla asiassa merkitystä. Samalla kertoo tuomittavien rikosten perusteella määräytyvä asteikko ei yhtä yksiselitteisesti kuvaa käsiteltävänä olevan asian laatua ja vaikeusastetta kuin suoraan kysymyksessä olevan yksittäisen rikostyyppin rangaistusasteikko.

Tämän vuoksi kärjäoikeuslain 17 §:n 2 momenttia ehdotetaan selvennettäväksi siten, että siitä selkeästi ilmenisi kärjäviskaalin ja laamannin määräyksestä virassa vähintään neljä kuukautta olleen notaarin olisi oikeus toimia kärjäoikeuden puheenjohtajana rikosasiassa, jossa syytetty ei ole vangittu ja jossa mistään syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai kaksi vuotta vankeutta. Kuten edellä on todettu, tämä ehdotettu sanamuodon muutos vastaisi myös vakiintunutta oikeuskäytäntöä ennen korkeimman oikeuden ennakkoratkaisua. Oikeuskäytännössä ei ole tältä osin ilmennyt oikeusturvaongelmia.

Muilta osin notaarin tai kärjäviskaalin toimivaltaa ei ehdoteta muutettavaksi. Kärjäoikeuslain 17 §:n 3 momentin säännöstä siitä, ettei notaari eikä siten myöskään kärjäviskaali voi kuitenkaan käsitellä asiaa, jota on laatunsa ja laajuutensa vuoksi pidettävä vaikeana ratkaista, ei muutettaisi, joten hankalat asiat eivät edelleenkaan kuuluisi heidän toimivaltaansa. Päätösvaltaisuuden kannalta edelleen ratkaisevaa on se tapaukseen soveltuvan rangaistussäännöksen rangaistusasteikko, jota tekoon syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on sovellettava. Sen sijaan rangaistuksen yleiset vähentämisperusteet, kuten nuoruus tai vähentynyt syyntakeisuus, eivät vaikuta asiaan.

Kihlakunnansyyttäjistä annetun lain (195/1996) 8 §:n 2 momentin säännökset apulaissyöttäjän toimivallasta ovat sisällöltään yhtenevät kärjäoikeuslain 17 §:n 2 ja 3 momentissa säädettyjen kanssa. Tästä syystä myös apulaissyöttäjän toimivaltasäännöstä ehdotetaan

muutettavaksi vastaavasti kuin kärjäoikeuslakia.

2. Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei olisi suoranaisia vaikutuksia valtion talouteen. Esitys muuttaisi oikeustilan sellaiseksi, jota käytännössä noudatettiin ennen korkeimman oikeuden ennakkopäätöstä. Esitys tukisi voimassa olevaa notaari- ja kärjäviskaalijärjestelmää ja varmistaisi virassa oleville kärjäviskaaleille sekä tuomioistuinharjoittelua suorittaville notaareille edelleen tarkoituksenmukaisia tehtäviä heidän kokemukseensa nähden.

3. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu virkatyönä oikeusministeriössä.

Esityksen pohjana olleesta luonnoksesta pyydettiin lausunnot Helsingin hovioikeuden presidentiltä, Valtakunnansyyttäjältä sekä Helsingin ja Vantaan kärjäoikeuksien laamanneilta. Lausunnonantajat suhtautuivat ehdotukseen myönteisesti.

4. Voimaantulo

Ehdotetut lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Kysymys on oikeudenkäyntimenettelyä koskevista säännöksistä, joita vakiintuneen käytännön mukaan ryhdytään soveltamaan heti niiden tultua voimaan myös niissä asioissa, jotka ovat jo pantu vireille ennen uuden lain voimaantuloa. Tarkoitus on, että myös tässä tapauksessa uutta lakia sovellettaisiin myös niihin asioihin, jotka ovat tulleet vireille ennen lain voimaantuloa. Tämän vuoksi erityinen siirtymäsäännös ei ole tarpeen, vaan laki koskee voimaan tullessaan heti kaikkia tuomioistuimissa vireilläkin olevia asioita.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

käräjäoikeuslain 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetun käräjäoikeuslain (581/1993) 17 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1326/1994, seuraavasti:

17 §

— — — — —
Lisäksi laamanni voi määrätä virassa neljä kuukautta olleen notaarin toimimaan yksittäisessä asiassa:

- 1) oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna jäsenenä;
- 2) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 1 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa;
- 3) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:ssä tarkoitetussa kokoonpanossa;

4) puheenjohtajana oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:ssä tarkoitetussa kokoonpanossa, ei kuitenkaan rikosasiassa, jossa syytetty on vangittu tai jossa jostakin syytteessä tarkoitetusta yksittäisestä rikoksesta on syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa säädetty muu tai ankarampi rangaistus kuin sakkoa tai kaksi vuotta vankeutta.

— — — — —
Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20__.

2.

Laki

kihlakunnansyyttäjästä annetun lain 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kihlakunnansyyttäjästä 22 päivänä maaliskuuta 1996 annetun lain (195/1996) 8 §:n
2 momentti seuraavasti:

8 §

Apulaissyyttäjä, joka on toiminut tässä tehtävässä neljä kuukautta, voi käsitellä yksittäistä rikosasiaa, jossa mistään syytteessä tarkoitetusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai kaksi vuotta

vankeutta. Apulaissyyttäjä ei kuitenkaan saa käsitellä rikosasiaa, jota on pidettävä tulkinnanvaraisena tai epäselvänä tai muuten vaikeana ratkaista taikka jossa syytetty on vangittu.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

Helsingissä 11 päivänä toukokuuta 2001

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Ministeri *Olli-Pekka Heinonen*

1.

Laki

käräjäoikeuslain 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetun käräjäoikeuslain (581/1993) 17 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1326/1994, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

17 §

17 §

Lisäksi laamanni voi määrätä virassa neljä kuukautta olleen notaarin toimimaan yksittäisessä asiassa:

- 1) oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna jäsenenä;
- 2) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 1 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa;
- 3) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa; *tai*
- 4) puheenjohtajana oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa, ei kuitenkaan rikosasiassa, jossa syytetty on vangittu tai jossa asiassa ilmenevien seikkojen vallitessa voi seurata muu tai ankarampi rangaistus kuin sakkoa tai kaksi vuotta vankeutta.

Lisäksi laamanni voi määrätä virassa neljä kuukautta olleen notaarin toimimaan yksittäisessä asiassa:

- 1) oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna jäsenenä;
- 2) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 1 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa;
- 3) jäsenenä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa;
- 4) puheenjohtajana oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa, ei kuitenkaan rikosasiassa, jossa syytetty on vangittu tai jossa *jostakin syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta on syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa säädetty* muu tai ankarampi rangaistus kuin sakkoa tai kaksi vuotta vankeutta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 20 .

2.

Laki

kihlakunnansyyttäjästä annetun lain 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kihlakunnansyyttäjästä 22 päivänä maaliskuuta 1996 annetun lain (195/1996) 8 §:n
2 momentti, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8 §

Apulaissyyttäjä, joka on toiminut tässä tehtävässä neljä kuukautta, voi käsitellä yksittäistä rikosasia, josta asiassa ilmenevien seikkojen vallitessa ei voi seurata muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai kaksi vuotta vankeutta. Apulaissyyttäjä ei kuitenkaan saa käsitellä rikosasia, jota on pidettävä tulkinnanvaraisena tai epäselvänä tai muuten vaikeana ratkaista taikka jossa syytetty on vangittu.

8 §

Apulaissyyttäjä, joka on toiminut tässä tehtävässä neljä kuukautta, voi käsitellä yksittäistä rikosasia, jossa mistään syytteessä tarkoitetusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai kaksi vuotta vankeutta. Apulaissyyttäjä ei kuitenkaan saa käsitellä rikosasia, jota on pidettävä tulkinnanvaraisena tai epäselvänä tai muuten vaikeana ratkaista taikka jossa syytetty on vangittu.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 ____.